

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

**Надія Капустіна,
Людмила Токар**

ЦИФРОВА ЕТИКА

Навчально-методичні рекомендації
для здобувачів вищої освіти
магістерського рівня
за профілем освітньої програми
«Філософія медійних практик»

Одеса
Фенікс
2023

УДК 17:004.738.5:070(073)
К207

Рекомендовано до друку
навчально-методичною радою НУ «Одеська юридична академія»
(протокол № 1 від 26 вересня 2023 року).

Автори-укладачі:

Капустіна Надія – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри філософії Національного університету «Одеська національна юридична академія»;

Токар Людмила – асистент кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія».

Рецензенти:

Худенко А.В. – доктор філософських наук, доцент суспільних комунікацій та регіональних студій Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова;

Тодорова С.М. – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії і права Одеського національного технологічного університету.

Капустіна Н., Токар Л.

К207 Цифрова етика: навч.-метод. реком. (для здобувачів вищої освіти магістер. рівня за профілем освіт. програми «Філософія медійних практик») / Н. Капустіна, Л. Токар ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2023.— 50 с. – Режим доступу: ...

ISBN 978–966–928–996–4

УДК 17:004.738.5:070(073)

ISBN 978–966–928–996–4

© Н. Капустіна, Л. Токар, 2023

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Четверта технологічна революція, з якою асоціюються цифрові технології, суттєво змінює уклад сучасного суспільства. Цифрова трансформація зачіпає різні сфери життєдіяльності людей: державу, бізнес професійне і повсякденне життя кожної людини. З'являються нові способи проживання життя, нові способи дії у оточуючому середовищі. Цифрові алгоритми все більше і більше стають основною соціальною інфраструктурою, яка формує наше середовище і досвід як на індивідуальному, так і на груповому рівні. У міру того, як обсяги даних продовжують зростати, а обчислювальні методи продовжують удосконалюватися, алгоритми стають дедалі більш цінними інструментами для збору та аналізу даних, для вилучення інформації. Цифрові технології, сильно змінюють матеріальний і соціальний контекст нашого життя, призводять до зміни наших поведінкових норм і уявлень про етичну і неетичну поведінку в конкретних життєвих ситуаціях.

Навчальна дисципліна «Цифрова етика» є курсом навчального комплексу професійно орієнтованих дисциплін, які викладаються для здобувачів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Філософія медійних практик». Представлений курс дає базове уявлення про ключові цифрові технології та їх вплив на суспільні відносини, про етичні та правові аспекти їх створення та використання, комплекс знань, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Основне завдання курсу – сформувати у здобувачів здатність до ціннісно-орієнтованого мислення у ситуації моральних колізій, що виникають у сучасному інформаційному просторі разом із появою нових інформаційних технологій.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета ознайомлення здобувачів із морально-етичними та правовими нормами поведінки в цифровому середовищі для усіх суб'єктів інформаційного суспільства; виробити здатність давати оцінку життєвій та (або) виробничій ситуації створення та використання цифрових технологій з огляду етики, навчити оцінювати та правильно формулювати правову та етичну проблеми в галузі створення та використання цифрових технологій та виробляти підходи до її вирішення.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Цифрова етика» є:

- виробити комплекс знань у сфері цифрових технологій, необхідних для майбутньої професійної діяльності у обраній сфері;
- сформувати у здобувачів знання про ціннісне підґрунтя розвитку сучасних інформаційних технологій;
- показати найважливіші моральні проблеми, пов'язані з настанням епохи цифрових технологій;
- виявити різні тенденції впливу сучасних засобів масової комунікації на моральну свідомість особистості;
- познайомити здобувачів із моральними обмеженнями та моральними нормами, що існують на даний момент у сфері поширення інформаційних технологій.

Заплановані **результати** навчання:

- знати етичні аспекти впровадження цифрових технологій;
- вміти визначати та рефлексувати на професійно-етичну проблематику сучасного цифрового середовища;
- володіти та використовувати навички етичного аналізу професійного медіадискурсу;

- знати та використовувати основні норми, концепції та підходи при вирішенні етичних колізій у повсякденному житті так і у професійній діяльності.

Види технологій навчання, які використовуються при вивченні навчальної дисципліни «Цифрова етика»: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

1. Лекції проводяться у наступних формах:

- Тематична лекція з елементами евристичної бесіди;
- Лекція з елементами проблемних ситуацій;
- Лекція з елементами візуалізації;
- Лекція-дискусія.

2. Практичні заняття проводяться у наступних формах:

- Навчальна дискусія,
- Тренінг з моделювання практичних ситуацій;
- Виконання завдань.

3. Самостійна робота

Підсумковою формою контролю знань є **залік** який має на меті перевірити теоретичні знання та вміння застосовувати їх, вирішуючи конкретні завдання, а також уміння здобувачів вищої освіти самостійно працювати з науковою та навчальною літературою.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Символ одиниці змісту	Опис змісту навчання (наприклад, теми або види навчальної активності)	Лекційні заняття год.	Практичні заняття Год.	Самостійна роб. год.
Тема 1.	Теоретична та прикладна ети- ка. Теоретичні витоки етичного осмислення процесів масової інформації та комунікації	4	4	8
Тема 2.	Особливості напрямків прикладної етики у сфері інформаційно-комунікаційних технологій	2	2	8
Тема 3.	Норми та правила поведінки у цифровому просторі	2	4	8
Тема 4.	Етико-правові проблеми у кі- берпросторі	4	4	8
Тема 5.	Цифровий етикет	2	2	8
Індивідуальний проєкт		0	0	20
Усього:		14	16	60

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретична та прикладна етика. Теоретичні витоки етичного осмислення процесів масової інформації та комунікації

Зміст теми:

Етика як філософське вчення про мораль і моральність. Прикладна етика у системі етичного знання. Професійна та прикладна етика. Структура прикладної етики як феномена культури, роль соціально-гуманітарних технологій у її реалізації. Структурні розділи прикладної етики: етика бізнесу, корпоративна етика, етика менеджменту, етика реклами та PR, етика ділових відносин та діловий етикет, ситуативна етика, юридична етика, етика в міжнародних відносинах, біомедична етика, екологічна етика, академічна етика та етика науки, інфоетика та комп'ютерна етика. Прикладні аспекти сучасної комунікації. Загальні відомості про інформацію, інформаційні технології та системи. Проблеми приватності інформації. Особливості моральної культури в інформаційну епоху. Нові форми комунікації за умов кіберсередовища. Засоби масової інформації та комунікації, їх роль у сучасному суспільстві та житті особистості. Моральні проблеми, породжені необмеженим доступом до засобів масової комунікації. Професійна етика працівників сфери масових комунікацій. Інформатизація та цифровізація соціальної реальності. Людиноцентризм цифровізації: «інформаційне тіло», «цифровий двійник», «цифровий слід», «цифрова тінь», «цифрова спадщина». Небезпеки та ризики цифровізації.

Виклад навчального матеріалу:

Етика як філософське вчення про мораль, є смисловим центром філософії, забезпечує їй вихід у практику реального життя. етика є філософським вченням про мораль, її сутність, природу, походжен-

ня, історичний розвиток, місце в системі суспільних відносин, вона займається вивченням сутності та особливостей моральної свідомості, моральних відносин, дослідженням суспільно-політичних, психологічних механізмів, завдяки яким реалізуються моральні норми, судження, оцінки.

Специфіка етики виявляється у:

- наявності особливого предмета досліджень, яким є мораль;
- особливих методах дослідження, які стосуються вивчення громадської думки та узагальнюють психологічні особливості людини та суспільства;
- способі свого вираження та застосування комунікації (понятійний апарат та термінологія).

Оскільки етика є філософською дисципліною, то вона безпосередньо пов'язана з її основними розділами – онтологією (вченням про буття), гносеологією (теорією пізнання), аксіологією (вченням про цінності), праксеологією (прикладною філософією).

Основними функціями етики є:

- вивчення генезису, сутності, специфіки моралі;
- визначення місця і ролі моралі в житті суспільства;
- дослідження механізмів морального регулювання людської життєдіяльності, критеріїв морального прогресу;
- аналіз змісту основних етичних категорій: добра, зла, справедливості, обов'язку, честі, совісті, свободи, відповідальності, щастя, сенсу життя.

Прикладна етика – сукупність принципів, норм та правил, які виконують на основі нормативної етики практичну функцію навчання людей належної поведінки у конкретних ситуаціях та певних сферах їхньої життєдіяльності. Сутність прикладної етики полягає в конкретизації загальнолюдських моральних норм та принципів стосовно даної ситуації, для окремих груп людей, з урахуванням специфіки їхньої життєдіяльності.

Соціальна місія прикладної етики – доводити до конкретного вибору, конкретного вчинку, передбачати та запобігати можливій шкоді благу суспільства, людини та природі. Прикладна етика може

включати і такі види як економічна, політична, космічна, медіаетика, етика науки, комп'ютерна етика, етика бізнесу, корпоративна етика, етика організації, адміністративна етика.

Запропонована структура прикладної етики має умовний характер, а окремі її види (елементи, сторони) взаємопроникають і переплітаються один з одним.

Предметом прикладної етики є моральні проблеми, що мають особливий характер (смертна кара, евтаназія, трансплантація органів, продаж зброї та ін.). Ці проблеми є прикордонними, оскільки стосуються питань, пов'язаних із життям та смертю, цінністю самого життя, що розглядають прикордонні ситуації.

Інформатизація у своїй основі містить найрізноманітніші тенденції сучасності, зокрема комп'ютеризацію, електронізацію, цифровізацію. Термін «цифровізація» не має однозначного визначення, але в ньому явно позначилися 2 основні аспекти: цифровізація як технологічний процес (створення платформ, систем big-data, мережізацію, створенням «розумних» техносистем та систем штучного інтелекту та ін.) та цифровізація як соціальний процес, пов'язаний із віртуалізацією гетеротопних комунікативних просторів, тотальною медіатизацією, розмиванням меж приватного та публічного. Формуються основні блоки етичних проблем: етичні проблеми розробки цифрових технологій та етичні проблеми поширення цих технологій та включення їх як матеріальну базу для соціальної творчості через застосування цих технологій у різних соціальних практиках. Перший блок етичних проблем прикладного характеру, в основному, будується навколо наступних питань: введення та обмеження певних етичних принципів у стандарти розробки робототехніки та систем штучного інтелекту. У цій галузі як першочергове завдання позначає себе розробка процедури етичної експертизи та створення основ для такої експертизи, як, наприклад, розробка Кодексів застосування штучного інтелекту та їх оцінка експертною спільнотою. Ці принципи передбачають розширення розуміння етичного за межі сфери «людина-людина» та перенесення поняття етичної у сферу взаємодії людини з «нелюдським».

Другий блок проблем пов'язаний із цифровізацією соціального світу та звичних практик людської взаємодії, який, змінюючись, впливає і на мораль як вид соціального регулювання так і на форму організації дійсності.

Тема 2. Особливості напрямків прикладної етики у сфері інформаційно-комунікаційних технологій

Зміст теми:

Морально-етичні аспекти розвитку і використання інформаційно-комунікаційних технологій. Комп'ютерна етика як поле досліджень, розташоване на межі нових комп'ютерно-комунікаційних технологій та нормативної етики. Комп'ютерна етика як різновид інженерної етики. Інформаційна культура. Інформаційна етика як галузь знання. Принцип свободи доступу до інформації. Безпека та інформація. Поняття віртуальної комунікації та її риси. Глобальний характер віртуальної комунікації. Спроби етичного осмислення віртуальності та формування етики віртуальної комунікації. Віртуальна особистість. Різні види віртуальної комунікації: електронна пошта, сайти, розсилки, форуми, чати, он-лайн спілкування, блоги і т.д. Моральні засади віртуального спілкування: свобода слова, відкритість, толерантність, рівноправність сторін, ввічливість. Мережеве суспільство та мережева етика. Нові антропологічні можливості, пов'язані з глобальною мережею: мультикультурне спілкування, іпостасі особистості та різні соціальні ролі. «Мережеве життя». Принцип рівноправності доступу до мереж.

Виклад навчального матеріалу:

На сьогоднішній день дослідження у сфері інформаційно-комунікаційних технологій здійснюються за такими напрямками: комп'ютерна етика, інфоетика, віртуальна етика, мережева етика (кіберетика). Термін «комп'ютерна етика» зазвичай широко застосовується філософами традиційних західних теорій, таких як утилітаризм, кантіанство або добродісна етика, до розгляду етичних

ситуацій, викликаних використанням комп'ютерів і мереж обчислювальних машин.

Десять заповідей комп'ютерної етики.

1. Не використовуй комп'ютер для заподіяння шкоди іншим людям.
2. Не втручайся в роботу комп'ютерів інших людей.
3. Не намагайся знайти щось у файлах на комп'ютерах інших людей.
4. Не використовуй комп'ютер для крадіжки.
5. Не використовуй комп'ютер для неправдивої інформації.
6. Не використовуватимете крадене програмне забезпечення.
7. Не використовуй ресурси чужого комп'ютера без дозволу чи компенсації.
8. Не привласнюй собі результати інтелектуальної діяльності інших людей.
9. Подумай про соціальні наслідки використання програми, яку ти написав, чи системи, яку ти спроектував.
10. Використовуй комп'ютер таким чином, щоб дотриматися інтересів інших людей.

Для інформаційної етики інформація починає виступати як основна моральна цінність. Інформаційна етика оцінює борг раціонального індивіда у термінах розширення інфосфери, а будь-яка дія, спрямована на спотворення чи скорочення інфосфери, розглядає як заподіяння шкоди, тобто відверте зло. Інформаційна етика стає основою для комп'ютерної етики та взагалі спробою створення нової етики нового суспільства.

Було виділено чотири основні класи цінностей інформаційної етики: 1) модальні; 2) гуманітарні; 3) роз'яснювальні (illuministic properties); 4) конструктивістські (constructionist properties). Модальний клас властивостей інформаційної етики включає такі цінності, як логічність і здійсненність. Наступний гуманітарний клас властивостей ІЕ має справу зі стабільністю та нестабільністю, безпекою, довірою, конфіденційністю, акуратністю, щирістю та чесністю. Клас роз'яснювальних якостей містить такі поняття, як доступність та

недоступність інформації, можливість її використання, систематичність інформації. Конструктивістський клас, запроваджує такі категорії, як моральність інформації, її сучасність, нормативність, а також її надмірність.

Віртуальна етика – галузь прикладної етики, завдання якої входять морально-філософська рефлексія і моральна оцінка процесів віртуальної комунікації; теоретичне обґрунтування етичних норм та принципів, що регулюють поведінку у цій сфері; створення механізмів, щоб забезпечити дотримання цих і принципів. Важливим механізмом етичного регулювання Мережі є професійні етичні кодекси, сфера дії яких, проте, не обмежується вузькими групами комп'ютерних фахівців, але поширюється на усіх суб'єктів інформаційного суспільства. Найбільш відомі з них – це кодекси, розроблені та прийняті Асоціацією менеджерів інформаційних технологій, Асоціацією розробників комп'ютерних технологій, Асоціацією користувачів інформаційних технологій у США, Асоціацією сертифікованих комп'ютерних професіоналів. Поряд із загальнолюдськими етичними нормами (соціальна та персональна відповідальність, рівноправність партнерів з комунікації, точне та сумлінне виконання своїх професійних обов'язків тощо), у всіх кодексах фіксуються базові права, що належать кожному дорослому учаснику віртуальної комунікації. Ці права ґрунтуються на дотриманні трьох головних моральних принципів: загальнодоступності, таємниці приватного життя та недоторканності приватної власності. Принцип «загальної доступності», один із головних нормативних принципів інформаційного суспільства, гарантує право громадян на комунікацію та передбачає доступність будь-якої інформації у будь-якій суспільній сфері для кожного суб'єкта комунікації.

Принцип «збереження таємниці приватного життя» виражає право людини на автономію та свободу у приватному житті, право на захист від вторгнення у її життя інших людей та органів влади. Тому однією з головних моральних норм творців та користувачів інформаційних систем є зобов'язання щодо дотримання конфіденційності довіреної інформації.

Принцип «недоторканності приватної власності» є основою майнового порядку економіки. Стосовно віртуальної етики дотримання цього принципу означає дотримання права власності на інформацію та норм авторського права.

Дотримання вищевикладених принципів забезпечується рядом більш приватних принципів, наприклад, принципом свободи слова, принципом толерантності (поваги чужої думки), принципом запобігливості (що передбачає дотримання норм мережного етикету), принципом точності (заснованого на дотриманні інструкцій з експлуатації інформаційних систем) тощо.

Мережеве суспільство – це загальна характеристика нової соціальної структури, де людина – структурний елемент системи, яка пронизана мережею ділових партнерів, друзів, організацій, пов'язаних за допомогою технології на основі використання пристроїв, таких як персональний комп'ютер, стільникові телефони, різні портативні обчислювальні пристрої, які мають широкі функціональні можливості (кишеньковий персональний комп'ютер), цифровим телебаченням тощо. Зростання соціальних мереж посилює існуючі етичні питання, а також створює нові питання, такі, як добровільний обмін даними та конфіденційність; авторські права та права власності; маніпулювання рекламодавців, політичних інститутів, зростання онлайн-політичних рухів; безпека особистих даних тощо. Формуються такі етичні характеристики мережі: глобальність – можливість вести діалог із численними культурами, а також контркультурами, що призводить до розмивання меж дозволеного та недозволеного; анонімність, що виражається в спокусі ховатися за вигаданими іменами; швидка відтворюваність даних, блискавичне розповсюдження інформації, що тягне за собою не тільки можливості розповсюдження порочних явищ, але й нездатність пересічного користувача відрізнити достовірні відомості від недостовірних; широка доступність, що межує з агресивним нав'язуванням; інтерактивність, пов'язана з появою численних способів спілкування, цілий ряд яких носить ворожий характер, що принижує гідність особистості; безконтрольність, отже, – вседозволеність. У руслі гуманітарних дисциплін формується

нова галузь – «мережева етика» (кібернет-етика, інтернет-етика), яка вивчає можливості застосування кодексів етики та стандартів належної практики у взаємодії з мережею. Мережеву етику пов'язують із принципами становлення культури поведінки мережі Інтернет. За аналогією з традиційною професійною етикою тут виділено основні складові мережевої етики: кодекси мережевої етики (регулятор відносин у Мережі) та мережевий етикет (регулятор поведінки у Мережі). Кодекси мережевої етики пропагандують: етику толерантності, етику довіри, етику запобігливості; етику регулювання. Етика терпимості, полягає насамперед у тому, що: неетично придушувати висловлювання інших, навіть у тому випадку, коли ці висловлювання ображають ваші власні погляди та віру; неетично без особливої потреби турбувати інших; неетично апелювати до судових інстанцій для вирішення спору до того, як застосовано всі переговорні та посередницькі засоби з метою запобігання шкоді. Етика довіри виявляється у наступному: неетично публічно поширювати зображення, висловлювання чи думки інших без їхньої згоди; неетично запитувати або передавати інформацію, створену або отриману за допомогою примусу або іншими засобами, що зневажають свободу. Етика запобігливості полягає в тому, що: неетично передавати інформацію особам, які безумовно не згодні з такою інформацією; неетично виражати незгоду з ціною використання комунікаційної мережі. Етика регуляції складається з кількох приписів: представникам держав та корпорацій неетично нехтувати або протидіяти гарантіям законів чи нормативів права; етично обговорювати, уточнювати та пропагувати права та етичні норми, подані в даному документі.

Тема 3. Норми та правила поведінки у цифровому просторі

Зміст теми:

Етичні норми пов'язані з використанням комп'ютерної техніки. Етичні аспекти впровадження цифрових технологій. Кодекси комп'ютерної етики, їх соціокультурний та етичний зміст. Цифрова поведін-

ка особистості в інтернет-комунікаціях. Принцип поведінки у сфері використання цифрових технологій: свобода слова, свобода доступу до інформації, свобода користування інформаційними технологіями, рівноправність у доступі до мереж, відкритість, толерантність, ввічливість, дотримання авторських прав. Питання моралі, моральності та етики в електронних засобах масової інформації. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес: етичні та правові аспекти. Етика у дистанційному навчанні. Норми етики науки в мережевому співтоваристві вчених. Цифрова етика застосування штучного інтелекту у бізнесі. Цифрові технології та права людини. Цифрові права людини. Цифрова нерівність у суспільстві. Етико-правові аспекти забезпечення інформаційної безпеки особистості. Правові та етичні питання застосування штучного інтелекту.

Виклад навчального матеріалу:

Процес інформатизації суспільства призводить до народження та розвитку нових технічних та технологічних можливостей, де головну роль у цьому процесі відіграє комунікація, яка стає центральною ланкою цифрового майбутнього, де відбувається впровадження нових комунікативних стандартів сприйняття та передачі інформації, спілкування на позавербальному та мультимедійному рівні. Спілкування людей у віртуальному світі стає фактичною реальністю сучасної культури. Цифрова культура визначає нові правила культури, які відповідають потребам розвитку нової цивілізації. Одним із доказів виникнення культурного феномену в суспільстві стає спеціальний сленг мережного спілкування, «меми», «емоджі» які замінюють емоційну складову спілкування, як наслідок виникає брак невербальної інформації: міміки, тону голосу, погляду, жестів, співчуття і співпереживання прагнуть до нуля. Це говорить про те, що крім формування культурних гілок цифровізації суспільного життя виникає необхідність нових розробок у сфері цифрової культури та цифрової безпеки. Процес формування цифрової культури включає: розуміння цифрової культурної дійсності, володіння принципами орієнтування у ній; володіння компетенціями щодо ефективної реалізації цифрових технологій у професійній діяльності; вміння здійсню-

вати оптимізований інформаційний пошук та аналіз інформаційних джерел; організація системи плідних інформаційних контактів на вирішення професійних завдань; реалізація різних моделей поведінки у цифровому середовищі відповідно до морально-етичних норм. Ідею поширення норм професійних кодексів на ширше коло розробників та користувачів комп'ютерних технологій відстоює Д. Готтерборн в «Етиці Інтернету». На його думку, на загальний характер можуть претендувати принципи професійних кодексів які наказують професіоналу: брати до уваги права та благополуччя людей, на яких впливають результати його роботи; вміти оцінити свої рішення з погляду публіки; аналізувати наслідки впливу прийнятих рішень на найменш захищених індивідів та груп; оцінювати свої дії відповідно до найвищих стандартами програмування.

Цифрове середовище відкриває нові можливості для оцінки поведінки людини. Цифрова поведінка – новий вид поведінки людини, яка потребує спеціального вивчення, виділення та аналізу її логіко-категоріальних характеристик. Однією з найбільш добре вивчених і часто використовуються в кіберпсихології моделей опису особистості є П'ятифакторна модель (Big Five Personality Model). У її основі лежать дослідження Р. Олпорта, Г. Айзенка та Р. Кеттела, які припускали, що особистість характеризується індивідуальними відмінностями в ступені та формі адаптації до соціального середовища з урахуванням її біологічних властивостей. Дана модель передбачає, що особистість людини включає в себе п'ять загальних та відносно незалежних рис (диспозицій): екстраверсію, доброзичливість (здатність діяти згоди), свідомість (сумлінність), нейротизм (емоційна нестабільність) та відкритість досвіду. Екстраверти частіше звертаються до взаємодії з іншими користувачами Facebook. Вони більш активно діляться тим, що відбувається у їхньому житті. Користувачі з високим показником за шкалою доброзичливість частіше з'являються на фотографіях з іншими людьми та ставлять більше хештегов. Ті, у кого показники за цією шкалою низькі, більше зосереджені на собі їх менше турбує, що думають про них інші, тому вони й ставлять менше «лайків». Високі показники за шкалою свідомість (сумлінність) цифровій поведінці

негативно пов'язані з кількістю «лайків» та членством у групах, але позитивно пов'язані з кількістю завантажених фотографій. Це може означати, що «свідомі» люди менші прагнуть висловити свою вдячність іншим та вважають використання Facebook марною тратою часу, відволіканням від важливіших справ. Нейротизм позитивно корелює з кількістю «лайків» та незначно – з кількістю груп. Цей ефект схожий на кореляцію зі шкалою відкритість до досвіду. Рівень нейротизму зростає пропорційно числу друзів і досягає пікового рівня за наявності 200 друзів. Таким чином, дуже невротичні люди можуть мати менше друзів, але підтримувати тісніші стосунки, забезпечуючи велику підтримку. Результати показують, що відкритість досвіду позитивно корелює з кількістю «лайків» користувачів, групових об'єднань та оновлень статусу. Ці результати не дивні, оскільки всі ці функції вказують на активнішу участь користувачів у пошуку нових речей та ідей та обміні ними зі своїми друзями.

Основні рекомендації для учасників освітнього процесу за дистанційної форми навчання розглянемо далі. За участю в освітньому процесі, що реалізується в онлайн режимі, необхідно: строго дотримуватись складеного розкладу занять, не запізнюватися, не представлятися нікнеймом, мати охайний зовнішній вигляд, використовувати особисте звернення на ім'я та по батькові до викладача та на ім'я та прізвище до учнів, контролювати появу сторонніх осіб та їх розмов в ефірі, не розмовляти під час заняття з сторонніми особами в кадрі та за ним, не подавати репліки стороннім особам, не вживати їжу та напої, не відволікатися на домашніх тварин, не зникати з екрана під час занять, тримати камеру та мікрофон увімкненими, у разі вимкнення через технічні неполадки – попередити про це учасників освітнього процесу, забезпечити нейтральний фон, не використовувати спільний чат для особистого листування, дотримуватися культури мови та письма, підготувати робоче місце та матеріали заздалегідь. Основними проблемами, з якими стикаються учасники освітнього процесу через недотримання етичних принципів, є: цифрова грамотність, імідж учасника освітнього процесу, місце проведення навчальної конференції, а також правила діалогу дистанційної конференції.

Принципи, що дозволяють гарантувати безпечну роботу в Мережі, на користь суспільства в усіх країнах розглянемо докладніше. Захист автономії людини, у контексті охорони здоров'я це означає, що люди, як і раніше, контролюють системи охорони здоров'я та лікарські рішення. Необхідно захистити недоторканність приватного життя та конфіденційність даних, при цьому пацієнти повинні надавати юридично дійсну поінформовану згоду на їх обробку, використовуючи відповідні правові рамки, передбачені для захисту даних. Сприяння благополуччю та безпеці людини та громадським інтересам, розробники технологій повинні виконувати нормативні вимоги щодо забезпечення безпеки, точності та ефективності для чітко визначених випадків використання чи показань. Необхідно мати наявності засоби контролю якості використання на практиці та засоби підвищення цієї якості. Забезпечення прозорості, зрозумілості. Прозорість вимагає, щоб до розробки або впровадження технології було опубліковано або задокументовано відповідну інформацію в належному обсязі. Така інформація має бути легкодоступною та повинна сприяти проведенню змістовних консультацій з громадськістю та обговоренню питання про те, як дана технологія розробляється та як її слід чи не слід використовувати. Сприяння відповідальності та підзвітності. Хоча технології націлені на виконання конкретних завдань, зацікавлені сторони відповідають за те, щоб вони використовувалися у відповідних умовах та належним чином підготовленими людьми. Необхідно створити ефективні механізми опитування осіб та груп, на які негативно вплинули рішення, що ґрунтуються на алгоритмах, та відшкодування їм збитків. Забезпечення інклюзивності та справедливості. Принцип інклюзивності вимагає, щоб розробка у сфері охорони здоров'я велася так, щоб заохочувати якомога ширше та справедливіше його використання та доступ до нього незалежно від віку, статі, гендеру, доходу, раси, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації, здібностей та інших характеристик, передбачених законами, що захищають права людини.

Тема 4. Етико-правові проблеми у кіберпросторі

Зміст теми:

Основні положення та визначення кіберпростору. Інформаційна безпека та кібербезпека. Конфліктогенний потенціал соціальної комунікації у цифрову епоху. Конфлікт традиційних моральних цінностей та цінностей інформаційного суспільства. Інтернет-конфлікти. Основні шляхи та методи поширення деструктивних конфліктів в Інтернеті. Особливості девіантної поведінки в інтернет-комунікації. Флейм, флуд, кашенізм і тролінг як сучасні форми комунікативної поведінки у віртуальному просторі. Кібербулінг як форма комунікативної девіації. Види кібербулінгу. Етичні аспекти порушення та захисту авторських прав в Інтернеті. Плагіат, копіювання та тиражування даних у мережевому просторі. Віртуальні підробки. Кіберзлочинність та кіберконфлікти. Комп'ютерні злочини. Хакерство як професійна та злочинна діяльність. Хактивізм, хакерські угруповання. Промислове шпигунство в мережевому просторі. Незаконне використання програмного забезпечення. Пропагування пороку у віртуальному світі. Чорний PR у мережі. Використання соціальних мереж та блогосфери деструктивними особами та злочинними групами. Віртуальні конфлікти пов'язані із залученням до деструктивних мережових об'єднань. Кібертероризм. Відповідальність за кіберзлочини.

Виклад навчального матеріалу:

У конфлікті немає кордонів, йому властиво виникати у всіх сферах життєдіяльності. Відштовхуючись від цього, сучасна особливість конфліктів у повсюдному застосуванні цифрових технологій, з метою досягнення будь-яких суто індивідуальних цілей. Яскравим прикладом конфліктів є ведення так званої «інформаційної війни», коли суб'єкти, що змагаються, прагнуть переграти один одного, використовуючи при цьому досягнення цифрових технологій. Конфлікти у цифровому просторі ґрунтуються на відносинах символічного цифрового безтілесного обміну, результатом яких є конфлікти цінностей: загальнолюдських та цифрових. Етичні конфлікти у цій сфері

пов'язані з ситуаційними чинниками, що формують етичні дилеми. Ми виділили групи конфліктів, які виникають ситуаційно, фіксуючи ціннісні протиріччя етичних дилем. Конфлікти цифрового насильства у контексті етичної дилеми анонімність – відкритість: розкривають трансформоване розуміння справедливості. Конфлікти цифрової публічності у контексті дилеми агресивної персоніфікації – моральної відповідальності, демонструє трансформоване уявлення про моральному прикладі. Конфлікти цифрової агресії у контексті етичної дилеми анонімність – відповідальність ґрунтуються на трансформованому розумінні свободи. Конфлікти цифрової риторики засновані на протистоянні цифрової агресії та етичного самоконтролю та виражають трансформоване уявлення про моральну відповідальність.

У Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кібербезпека визначена як захищеність життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства та держави при використанні кіберпростору, при якому забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних та потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі. У той же час кіберзахист – це сукупність організаційних, правових, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного та технічного захисту інформації, спрямованих на запобігання кіберінцидентам, виявлення та захист від кібератак, ліквідацію їх наслідків, відновлення стійкості та надійності функціонування комунікаційних, у той час як кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачено законом України про кримінальну відповідальність та/або визнано злочином міжнародними договорами України.

Щодо класифікації кіберзлочинів, то в Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність основні типи кіберзлочинів: правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних та систем, незаконний доступ, нелегальне перехоплення, втручання у дані, втручання у систему, зловживання пристроями;

правопорушення, пов'язані з комп'ютерами – підробка, шахрайство; правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією; правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав. Найпоширеніші види кіберзлочинів: кардинг – шахрайські операції з кредитними картками (реквізитами кредитних карток), які не погоджені власником картки. Це може бути крадіжка або незаконне отримання кредитної картки, вкопування даних картки для її подальшої підробки, вкопування реквізитів картки для здійснення покупок через Інтернет без участі власника картки. У будь-якому разі основною метою злочинців є отримання доступу до чужих коштів. Для досягнення цієї мети зловмисники вигадують різні способи отримання необхідної інформації у неуважних та легковірних громадян.

Одним із таких є фішинг. Фішинг – шахрайські дії, спрямовані на виманювання реквізитів картки у її власника. Як правило, власник кредитної картки сам добровільно повідомляє шахраям потрібну інформацію. Фішинг буває кількох видів: СМС-фішинг, коли потенційна жертва шахраїв отримує повідомлення про те, що її кредитну картку заблокував банк, а для розблокування необхідно надати реквізити або про те, що власник картки отримав виграш, але потрібно заплатити за його доставку. Варіацій SMS-повідомлень дуже багато, тому потрібно бути особливо уважними та обережними, якщо ви отримуєте повідомлення. Інтернет-фішинг, коли шахраї створюють фішингові (підроблені) сторінки, які імітують офіційні сторінки банків, платіжних сервісів, інтернет-магазинів і т.д.

Вішинг – це практично той самий фішинг, проте виманювання реквізитів картки здійснюється зловмисниками за допомогою телефонних дзвінків (шахраї часто видаються співробітниками банку та намагаються вивідати у власника картки ПІН-код або змусити зробити якісь дії зі своїм рахунком). Скімінг – копіювання даних платіжної картки за допомогою спеціального пристрою (скімера), зазвичай відбувається під час здійснення карткових операцій із банкоматами. Для отримання даних злочинці користуються міні-камерами чи змінними клавіатурами. Шімінг – модернізований різновид скімінгу. В даному випадку шахраї користуються практично непомітним приладом,

що розміщується всередині картридера. Таким чином, дані кредитки копіюються непомітно. Онлайн-шахрайство – фальшиві інтернет-аукціони, інтернет-магазини, сайти та телекомунікаційні засоби зв'язку. Піратство – протиправне поширення об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті. Мальваре – створення та поширення вірусів та шкідливого програмного забезпечення. Протиправний контент – контент, який пропагує екстремізм, тероризм, наркоманію, порнографію, культ жорстокості та насильства. Рефайлінг – незаконна заміна телефонного трафіку.

Тема 5. Цифровий етикет

Зміст теми:

Сучасний етикет та його види. Цифровий етикет як різновид сучасного етикету. Цифровий етикет, його роль у формуванні ідентичності. Принципи цифрового етикету. Правила та категорії нетикету. Поняття цифрової дистанції. Канали комунікації. Види діджитал-етикету, їх правила та особливості. Етикет телефонної розмови. Цифровий етикет при взаємодії користувачів із гаджетами. Найважливіші навички цифрового етикету при цифровій самопрезентації та Інтернет-презентації в режимі он-лайн. Діджитал-етикет у сучасних бізнес-комунікаціях та в управлінні персоналом. Діджитал-етикет в онлайн-навчанні. Особливості налагодження публічних онлайн-комунікацій. Правила для слухачів та учасників під час онлайн-занять або тренінгів.

Виклад навчального матеріалу:

Цифровий етикет – нове об'ємне поняття, яке, з одного боку, представляє собою нормативно-етичну багаторівневу систему регуляції відносин у віртуальному середовищі, з іншого, будучи наслідком розвитку нових інформаційно-комунікативних технологій, з необхідністю що відображає специфіку нового Web 3.0 і охоплює відразу кілька напрямків: перший – це безпосереднє спілкування в мережі, користування електронною поштою та месенджерами; друге – це практики взаємодії користувачів з гаджетами і третє – це са-

мопрезентація в мережі та її різновиди. Усі три напрями мають свої особливості, інфоетичну проблематику та етикетне рішення. Однак оскільки на сьогоднішній день можна говорити тільки про процеси становлення та розвитку нового Web 3.0, відповідно, йдеться і про процеси становлення та розвитку цифрового етикету, тому деякі правила вже отримали своє оформлення, деякі перебувають у стадії обговорення на рівні користувачів. Цифровий етикет, нетикет, або мережевий етикет, спрямований на вироблення та систематизацію професійних, етичних стандартів поведінки у інтернеті, які популяризуються чи впроваджуються певними спільнотами; ці стандарти стають основою їхньої інформаційної культури. Цифровий етикет розглядається як один із ключових факторів успішного спілкування у мережі, він орієнтований на виявлення значимих правил для соціального спілкування під час доступу до цифрових пристроїв, уникнення конфліктів між потребами особистого благополуччя та іншими соціальними цінностями, пов'язаними з використанням цифрових «медіа». В результаті, при відповідному використанні, цифровий етикет регулює та гарантує зручне співіснування користувачів у Мережі, тому це впливає на цифрове благополуччя, тобто сприяє інформованій, раціональній та безпечній поведінки в інтернеті незалежно від соціального статусу користувача. Застосування цифрового етикету сприяє регуляції онлайн-комунікації, усунення нерівності в спілкуванні, підвищується ймовірність успішної соціалізації та вищої інтеграції в онлайн-комунікацію. Є підстави розглядати етикет загалом і цифровий етикет зокрема як повноправні феномени, властиві комунікації. Цифровий етикет у цьому випадку визначається як спосіб навігації по кіберпросторі, як окремий випадок мовного етикету.

Положення нетикету можна поділити на три структурні складові:

- 1) психологічно-емоційні – спрямовані на наші емоції та чуттєве сприйняття, а саме: звертання на Ти чи Ви, використання смайликів, визначення їх кількості, підтримка новачків чи їх ігнорування;
- 2) технічно-оформлювальні – використання рядків певної довжини, використання трансліту, обмеження на розмір повідомлення

або підпису, допустимість розширеного форматування (виділення жирним, курсивом, кольором, тлом, рамками тощо), зазначення коду міста в номерах телефонів Технічно-оформлювальні – використання рядків певної довжини, використання трансліту, обмеження на розмір повідомлення або підпису, допустимість розширеного форматування (виділення жирним, курсивом, кольором, тлом, рамками тощо);

3) адміністративні – правила найменування (заголовків) тем, правила цитування, допустимість реклами, допустимість флейму, необхідність дотримуватися тематики співтовариства. Люди, які звикли до правил одного мережевого співтовариства, можуть мимоволі порушити правила іншого. Тому практично у всіх інтернет-спільнотах вимагають бути знайомими з правилами та висловити свою формальну згоду.

Інтернет розвивається, з'являється все більше користувачів, люди припускаються помилок у спілкуванні в Мережі, ці помилки з'являються через незнання мережного етикету. Щоб уникнути помилок в Мережі слід знати про деякі феномени мережі та їх поняття:

- флейм (від англ. flame – «полум'я») – це процес, який іноді виникає при спілкуванні в інтернеті, «словесна війна»;
- флуд (від англ. flood – повінь, читається «флад») – це повідомлення в інтернет-форумах і чатах, що займають великі обсяги і не мають ніякої корисної інформації;
- офтопик (від англ. off-topic) – повідомлення не з теми (топіку) поточного обговорення чи поштової розсилки;
- хотлінк (англ. hotlink) – включення до веб-сторінки файлів-зображень або інших ресурсів з чужого сервера;
- оверквотинг (overquoting) – одна з проблем при написанні тексту в телекомунікаційних мережах, коли відбувається надмірне цитування в тексті, на форумі, в електронній пошті, в новинах або ехоконференціях

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема № 1 Теоретична та прикладна етика. Теоретичні витoki етичного осмислення процесів масової інформації та комунікації

1. Етика як філософське вчення про мораль і моральність.
2. Прикладна етика у системі етичного знання.
3. Етика комунікацій та морально-психологічні принципи спілкування.
4. Інформатизація і цифровізація суспільства. Формування етичних норми пов'язаних з використанням цифрових технологій.

Практичне завдання:

1. Проведіть реферування статті зі списку рекомендованої літератури, або самостійно обраної у відкритих джерелах в межах змісту теми.

2. Поміркуйте над темою: «Інтернет середовище як новий проєкт людства зі старими помилками». Форма виконання завдання: есе/відео-роздуми.

3. Використовуючи рекомендовану літературу, наукову літературу та інформацію з відкритих джерел підготуйтеся до дискусії за обраною тематикою:

- Крихкість гуманізму в цифровому суспільстві;
- Трансформації морального ідеалу, ціннісних орієнтирів в цифрову епоху.
- Інформатизація і цифровізація: як встигнути людству за інноваціями і не втратити себе.

Рекомендована література:

1. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення: монографія / за ред. К.В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с.

2. Бондаренко І.С. Журналістська етика: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціаль-

ності «Журналістика» освітньо-професійних програм «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю», «Редакторсько-видавнича діяльність і медіамоделювання». Запоріжжя: Запорізький національний університет 2021. 175 с.

3. Воронкова В.Г. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія / В.Г. Воронкова, В.О. Нікітенко. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 460 с.

4. Галушак М. Інтеграція принципи етичних принципів в інформаційному просторі: міжкультурний контекст та комунікативна взаємодія. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць. Серія «Філософія». Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці.* 2022. С. 24–35.

5. Дзюбань О. Цифрова людина як філософська проблема. *Інформація і право.* № 2(37). 2021. С. 9–19.

6. Дзюбенко О.В. Інноваційні педагогічні методи в цифрову епоху: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2021. 267 с.

7. Зражевська Н. Теорія медій та суспільства. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 192 с.

8. Карпчук Н.П. Міжнародна інформація та суспільні комунікації: навч. посіб. для студ. закл. вищ. освіти Луцьк, 2018. 514 с.

9. Квіт С. Масові комунікації. Друге вид., випр. і доп. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 352 с.

10. Кузнецов О.М. Безпековий вимір цивілізаційних змін у контексті цифровізації суспільства. *Освітній дискурс.* 2021. Вип. 30. С. 18–26.

11. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи. Наук.-аналіт. доп. / В.Ю. Биков, О.І. Ляшенко, С.Г. Литвинова, В.І. Луговий, Ю.І. Мальований, О.П. Пінчук, О.М. Топузов / за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: 2022. 96 с.

12. Овчарук О.В. Сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності людини та цифрового громадянства в європейських країнах. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2020. Т. 76. № 2. С. 1–13.

13. Скіннер К. Людина цифрова. Четверта революція в історії людства, яка торкнеться кожного. Київ: Фабула, 2020. 272 с.

Тема № 2 Особливості напрямків прикладної етики у сфері інформаційно-комунікаційних технологій

1. Сутність інформаційно-комунікаційних технологій. Етичний вимір інформаційних технологій.
2. Основні положення комп'ютерної етики.
3. Витоки та завдання інформаційної етики.
4. Віртуальна етика та її принципи.
5. Мережеве суспільство та особливості мережевої етики.

Практичне завдання:

1. Проведіть реферування статті із списку рекомендованої літератури, або самостійно обраної у відкритих джерелах в межах змісту теми.
2. Поміркуйте, чи потрібна етика
3. Підготуйте есе/відео-роздуми за обраною тематикою.
 - Етичний ідеал та цінності «суспільства ризику» У. Бека.
 - Технологічний патерналізм і свобода волі.
 - Цифровий слід та репутація: етичний аспект

Рекомендована література:

1. Головіна Н.І. Регулятивний потенціал інформаційної етики. Філософські обрії: наук.-теорет. журн. / Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. Полтава: [б.в.], 2019. Вип. 42. С. 160–164.
2. Іващенко В.Л. Сучасні медіакомунікативні технології: навч. посібн. Київ: ТОВ «Видавництво Розумники», 2021. 192 с.
3. Капустіна Н.Б. Мережеве суспільство: введення в концептуальні основи теорії М. Кастельса. Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 21–24.
4. Капустіна Н.Б. Концептуальні основи комп'ютерної етики. International scientific conference «Information technologies and management in higher education and sciences»: conference proceedings (November 28, 2022.Fergana, the Republic of Uzbekistan). Part 1. Riga, Latvia: «Baltija Publishing»,2022. с.382–386.

5. Комунікативні технології інформаційного суспільства: монографія / за наук. ред. А. І. Гусєва. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 142 с.

6. Коробко М. І. Інформаційна етика як необхідний елемент регуляції сучасного інформаційного суспільства. *Українські культурологічні студії*. 2021. № 1. С. 46–50.

7. Міхалевський В. Ц. Деякі особливості віртуалізації сучасного інформаційного суспільства. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2019. № 2. С. 140–144.

8. Проценко О., Чубіна Т., Дмитренко М. Етика та інформаційна етика у комунікативному просторі сучасного суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 44, С. 98–104.

9. Роганов М. Л. Морально-етичні аспекти інформаційно-комунікаційних технологій. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2020 Вип. 2 С. 169–178.

10. Філіпова Л. Я. Роль комп'ютерної етики в формуванні інформаційної культури користувачів комп'ютерно-мережевого середовища (за книгою американського етика Дебори Джонсон. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 3. С. 75–80.

11. Шоріна Т. Г. Філософський аналіз дискурсу інформаційної етики та її морально-практичних дилем. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2021. № 1 (33). С. 74–79.

Тема № 3. Норми та правила поведінки у цифровому просторі

1. Етичні норми пов'язані з використанням цифрових технологій. Кодекси комп'ютерної етики, їх соціокультурний та етичний зміст.
2. Цифрова поведінка особистості в інтернет-комунікаціях. Принцип поведінки у сфері використання цифрових технологій.
3. Питання моралі, моральності та етики в електронних засобах масової інформації.

4. Етика у дистанційному навчанні. Норми етики науки в мережевому співтоваристві вчених.
5. Етичні принципи застосування штучного інтелекту.

Практичне завдання:

1. Проведіть реферування статті із списку рекомендованої літератури, або самостійно обраної у відкритих джерелах в межах змісту теми.

2. Проведіть дослідження. Проаналізуйте етичні засади різних інтернет спільнот. Розробіть та обґрунтуйте власні критерії та принципи поведінки, які б сприяли створенню комфортної цифрової спільноти. Результат аналізу надайте у вигляді презентації.

3. Підготуйте есе/відео-роздуми за обраною тематикою.

- Неідеальна людина в ідеальному селфі: етичний погляд.
- Анонімність в інтернет- комунікаціях: шлях до свободи чи свавілля.
- Бути як людина. Проблема імітації в цифровому суспільстві.
- Статус та імідж особистості у кіберпросторі.
- Проблеми самоідентифікації «homo virtualis».

Рекомендована література:

1. Агарков О. А. Індивідуальність в цифрову епоху: як соціальні мережі впливають на самоідентифікацію та соціальну поведінку особистості. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 1. 2023. С. 73–78.

2. Бондаренко І. С. Журналістська етика: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійних програм «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю», «Редакторсько-видавнича діяльність і медіамоделювання». Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2021. 175 с.

3. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення: монографія / за ред. К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрНУ України, 2021. 180 с.

4. Воронкова В.Г. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія / В.Г. Воронкова, В.О. Нікітенко. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2022. 460 с.

5. Гуревич Р., Коношевський Л., Опушко Н., «Цифровізація освіти сучасного суспільства: проблеми, досвід, перспективи». Онтологічний дискурс. вип. 3–4, 2022. С. 222–46.

6. Жиленко І.Р. Медійні процеси XVII–XVIII століть: навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет, 2021. 189 с

7. Радутний О.Е. Мораль і право для штучного інтелекту та цифрової людини: закони робототехніки та «проблема вагонетки». Інформація і право. № 3(30)/2019. С. 78–95.

8. Супрун Г.Г. Ідентичність індивіда в цифрову епоху соціальних комунікацій. *Філософські обрії: Наук.-теорет. журн. / Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка*. Вип. 43. Київ; Полтава, 2020. С. 85–94.

9. Сухаревська Г. В., Шийка С. В. Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Правові та морально-етичні основи журналістики» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика» денної та заочної форми навчання. Рівне: НУВГП, 2021. 26 с.

10. Токар Л. В. Суддя vs штучний інтелект / Л. В. Токар // *Українське суспільство в пошуках відповідей на виклики сучасності: світоглядний рівень осмислення: матер. Всеукр. наук.-теоретич. конф. (м. Одеса, 18–19 черв. 2020 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова; відп. ред. М. Р. Аракелян. – Одеса: Фенікс, 2020. – С. 50–53.*

11. Токар Л. В. Штучний інтелект на варті справедливості: утопія чи перспектива людства// *Електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».*– 2020. -№ 2. –с.273–275

12. Турута О. В., Жидкова О. О., Турута О. П. Нормативне регулювання штучного інтелекту в Європі. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*. Харків: НДІ ППСН, 2020. С. 40–43.

13. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи: монографія / Т.А. Васильєва та ін.; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю.М. Петрушенка. Суми: Сумський державний університет, 2022. 150 с.

14. Шайгородський Ю.Ж. Вплив медіа на суспільно-політичні та етико-моральні процеси в Україні. *Політикус: наук. журнал*. 2021. № 6. С. 89–95.

Тема № 4. Етико-правові проблеми у кіберпросторі

1. Конфлікти у «цифровому суспільстві»: природа, специфіка.
2. Інформаційна безпека та кібербезпека.
3. Особливості та види девіантної поведінки в інтернет-комунікації.
4. Етичні аспекти порушення та захисту авторських прав в Інтернеті.
5. Кіберзлочини. Відповідальність за кіберзлочини.

Практичне завдання:

1. Проведіть реферування статті зі списку рекомендованої літератури, або самостійно обраної у відкритих джерелах в межах змісту теми.

2. Використовуючи рекомендовану літературу та інформацію, надану в наукових джерелах проаналізуйте проблему дотримання принципу “privacy” в цифровому просторі. Надайте власну оцінку побоюванням наукової спільноти щодо загроз втрати права індивіда на приватне життя. Форма завдання: есе, відео-роздуми.

3. Проаналізуйте інформацію з відкритих джерел щодо оприлюднення інформації засновником WikiLeaks Джуліаном Ассанжом, групою Anonymus. Поміркуйте над проблемою відкритості інформації та соціальної відповідальності.

4. Підготуйте аналітичний огляд у формі доповіді/презентації за обраною темою:

- Культура скасування в медіапросторі;
- Етичні наслідки використання Chat GPT;

- Кібертероризм – мета, що виправдовує засоби;
- Етико-правові проблеми дотримання вимог академічної доброчесності в цифровому середовищі;

Рекомендована література:

1. Бурова Л.І. Інтернет-конфлікти щодо прав інтелектуальної власності. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. – Одеса: Юридична література, 2016. С. 561–563.
2. Галупова Л.І. Способи врегулювання онлайн-конфліктів щодо прав інтелектуальної власності. Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 521–524.
3. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Віртуальна реальність і кіберпростір як атрибути сучасного суспільства. Інформація і право. № 4(35)/2020. С. 9–21.
4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Трансформації цінностей в інформаційному суспільстві: багатовимірність та різнопорядковість. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 3 (46). С. 28–43.
5. Єльнікова, Н. І. Теоретичні засади вивчення девіантної комунікації. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер.: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71), № 4, ч. 1. С. 18–23.
6. Кібербезпека та інформаційні технології: монографія. Х.: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2020. 380 с.
7. Мозговий А. А. Конфлікти в цифрову добу: проблема суб'єктності та ідентичності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: “Релігієзнавство. Культурологія. Філософія”. 2019. Вип. 41. С. 129–13.
8. Мозгова Г.П., Помиткіна Л.В. Кібербулінг як девіантна форма поведінки особистості в інтернет-просторі. Журнал «Перспективи

та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2021. № 3(3). С. 269–278.

9. Найдьонов Л. А. Діагностика булінгу і кібербулінгу: методичні рекомендації. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Вид. 2-ге, доп. 2020. 105 с.

10. Неділько Я. Поняття кіберзлочинів та їх види. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 4(20). С. 49–60.

11. Основи кіберпростору, кібербезпеки та кіберзахисту. Навч. посіб. /В. М. Богуш, В. В. Богуш, В. Д. Бровко, В. П. Настратин; під ред. В. М. Богуша. К.: Видавництво Ліра-К, 2020. 554 с.

12. Сопілко І. М. Інформаційна безпека та кібербезпека: порівняльно-правовий аспект. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2021. № 2. С. 110–115.

13. Соціальний конфлікт: інноваційні комунікативні технології врегулювання: практичний посібник. / за наук. ред. Г. М. Бевз, І. В. Петренко. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, 2020. 144 с.

14. Шемчук В. В. Кіберзлочинність як перешкода розвитку інформаційного суспільства в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2018. Т. 29(68), № 6. С. 119–124.

Тема № 5. Цифровий етикет

1. Поняття етикету, його класифікація. Цифровий етикет.
2. Принципи цифрового етикету: демонстрація позитивних відносин, субординація, симетрія, дотримання особистих кордонів, зручність та економія ресурсів, традиція, конвенційність, безпека.
3. Правила цифрового етикету при використанні гаджетів, листуванні електронною поштою, використанні меседжерів, позиціонуванні в соцмережах.

Практичне завдання:

1. Проведіть реферування статті зі списку рекомендованої літератури, або самостійно обраної у відкритих джерелах в межах змісту теми.

2. Проаналізувавши рекомендовану літературу, інформацію з відкритих джерел, підготуйте аналітичний огляд щодо найпоширеніших видів порушення мережевого етикету та форм відповідальності за них.

3. Підготуйте аналітичний огляд у формі доповіді/презентації за обраною темою:

- Тролінг, флеймінг та інші види порушення мережевого етикету;
- Проблема комунікації в віртуальному середовищі;

Рекомендована література:

1. Андрійченко Ж.О., Близнюк Т.П., Майстренко В.О. Digital-етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення. Економіка та суспільство. № 34, 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/983/941>

2. Вавілова А.С. Стратегії самопрезентації дорослих та підлітків у соціальних мережах. Науковий вісник Херсонського державно-гоуніверситету. Серія: психологічні науки. 2021. № 2. С. 14–21.

3. Єзова С.А. Про нетикет, цифровий етикет і нову етику в навчальному процесі. Культура: теорія та практика. 2021. № 1 (40). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-netikete-tsifrovom-etikete-i-novoy-etikev-uchebnom-protseesse>

4. Завалій Т. О., Пашенко О.П., Виовський В.Г. Принципи цифрового етикету в маркетингових комунікаціях. Маркетинг і цифрові технології. Том 6 № 2 (2022). С. 21–37.

5. Кириченко Р.В. Самопрезентація особистості у віртуальному комунікативному просторі. Соціально-гуманітарний вісник. 2018. № 24. С. 50–51.

6. Коневич Софія. Особливості цифрового етикету та його вплив на маркетингові комунікації. REBUILD UKRAINE: справа

всього цивілізованого світу: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 15 березня 2023 р.). / ред. Н.В. Павліха. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 81–85.

7. Конюкова І. Я., Сидоровська Є. А. Цифровий етикет комунікативної культури XXI століття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. 2021. № 1. С. 26–30.

8. Настояща К.В. Практики самопрезентації в інтернет-просторі: форми і тенденції. Грані. 2019. Т. 22, № 1. С. 20–28.

9. Публічна комунікація: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 052 «Політологія» й слухачів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» / авт. кол.: В.І. Шарий, О.В. Черевко, Л.Я. Самойленко, А.О. Овчаренко, О.О. Дем'яненко, Б.М. Калініченко, В.В. Батушан, Н.О. Кравцова; за заг. ред.д. держ. упр. В.І. Шарого. Черкаси: видавець Чабаненко Ю.

10. комунікаційних технологій: навчальний посібник / Івашев С.В., Сахно О.В., Грядуща В.В., Денисова А.В., Лукіяничук А.М., Удовик С.І. Біла Церква: БІНПО, 2021. 258 с.

11. Черних О.О. Онлайн: навч.-метод. посібн. К.: ВАІТЕ, 2020. 108 с

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Агарков О.А. Індивідуальність в цифрову епоху: як соціальні мережі впливають на самоідентифікацію та соціальну поведінку особистості. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. Випуск 1. 2023. С. 73–78.
2. Андрійченко Ж.О., Близнюк Т.П., Майстренко В.О. Digital-етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення. Економіка та суспільство. № 34, 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/983/941>
3. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення: монографія / за ред. К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с.
4. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення: монографія / за ред. К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с.
5. Бондаренко І.С. Журналістська етика: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійних програм «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю», «Редакторсько-видавнича діяльність і медіамоделювання». Запоріжжя: Запорізький національний університет 2021. 175 с.
6. Бондаренко І.С. Журналістська етика: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійних програм «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю», «Редакторсько-видавнича діяльність і медіамоделювання». Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2021. 175 с.
7. Бурова Л.І. Інтернет-конфлікти щодо прав інтелектуальної власності. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016

- р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. – Одеса: Юридична література, 2016. С. 561–563.
8. Вавілова А.С. Стратегії самопрезентації дорослих та підлітків у соціальних мережах. Науковий вісник Херсонського державно-гоуніверситету. Серія: психологічні науки. 2021. № 2. С. 14–21.
 9. Воронкова В.Г. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія / В.Г. Воронкова, В.О. Нікітенко. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 460 с.
 10. Воронкова В.Г. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія / В.Г. Воронкова, В.О. Нікітенко. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2022. 460 с.
 11. Галупова Л.І. Способи врегулювання онлайн-конфліктів щодо прав інтелектуальної власності. Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 521–524.
 12. Галушак М. Інтеграція принципи етичних принципів в інформаційному просторі: міжкультурний контекст та комунікативна взаємодія. Людинознавчі студії: збірник наукових праць. Серія «Філософія». Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці. 2022. С. 24–35.
 13. Головіна Н.І. Регулятивний потенціал інформаційної етики. Філософські обрії: наук.-теорет. журн. / Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. Полтава: [б.в.], 2019. Вип. 42. С. 160–164.
 14. Гуревич Р., Коношевський Л., Опушко Н., «Цифровізація освіти сучасного суспільства: проблеми, досвід, перспективи». Онтологічний дискурс. вип. 3–4, 2022. С. 222–46.
 15. Данильян О. Г., Дзьобань О.П. Трансформації цінностей в інформаційному суспільстві: багатовимірність та різнопорядковість. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 3 (46). С. 28–43.

16. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Віртуальна реальність і кібер-простір як атрибути сучасного суспільства. Інформація і право. № 4(35)/2020. С. 9–21.
17. Дзьобань О. Цифрова людина як філософська проблема. Інформація і право. № 2(37). 2021. С. 9–19.
18. Дзюбенко О.В. Інноваційні педагогічні методи в цифрову епоху: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2021. 267 с.
19. Єзова С.А. Про нетикет, цифровий етикет і нову етику в навчальному процесі. Культура: теорія та практика. 2021. № 1 (40). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-netikete-tsifrovom-etikete-i-novoy-etikev-uchebnom-protsesse>
20. Єльнікова, Н.І. Теоретичні засади вивчення девіантної комунікації. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер.: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71), № 4, ч. 1. С. 18–23.
21. Жиленко І.Р. Медійні процеси XVII–XVIII століть: навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет, 2021. 189 с
22. Завалій Т. О., Пащенко О. П., Виовський В. Г. Принципи цифрового етикету в маркетингових комунікаціях. Маркетинг і цифрові технології. Том 6 № 2 (2022). С. 21–37.
23. Зражевська Н. Теорія медій та суспільства. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 192 с.
24. Іващенко В.Л. Сучасні медіакомунікативні технології: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Видавництво Розумники», 2021. 192 с.
25. Капустіна Н.Б. Концептуальні основи комп'ютерної етика. International scientific conference «Information technologies and management in higher education and sciences»: conference proceedings (November 28, 2022.Fergana, the Republic of Uzbekistan). Part 1. Riga, Latvia: «Baltija Publishing»,2022. с.382–386.
26. Капустіна Н.Б. Мережеве суспільство: введення в концептуальні основи теорії М. Кастельса. Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 21–24.

27. Карпчук Н.П. Міжнародна інформація та суспільні комунікації: навч. посіб. для студ. закл. вищ. освіти Луцьк, 2018. 514 с.
28. Квіт С. Масові комунікації. Друге видання, виправлене і доповнене. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 352 с.
29. Кириченко Р.В. Самопрезентація особистості у віртуальному комунікативному просторі. Соціально-гуманітарний вісник. 2018. № 24. С. 50–51.
30. Кібербезпека та інформаційні технології: монографія. Х.: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2020. 380 с.
31. Комунікативні технології інформаційного суспільства: монографія / за наук. ред. А.І. Гусева. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 142 с.
32. комунікаційних технологій: навчальний посібник / Івашев Є.В., Сахно О.В., Грядуща В.В., Денисова А.В., Лукіянчук А.М., Удовик С.І. Біла Церква: БІНПО, 2021. 258 с.
33. Коневич Софія. Особливості цифрового етикету та його вплив на маркетингові комунікації. REBUILD UKRAINE: справа всього цивілізованого світу: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 15 березня 2023 р.). / ред. Н.В. Павліха. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 81–85.
34. Конюкова І. Я., Сидоровська Є.А. Цифровий етикет комунікативної культури XXI століття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. 2021. № 1. С. 26–30.
35. Коробко М.І. Інформаційна етика як необхідний елемент регуляції сучасного інформаційного суспільства. Українські культурологічні студії. 2021. № 1. С. 46–50.
36. Кузнецов О.М. Безпековий вимір цивілізаційних змін у контексті цифровізації суспільства. Освітній дискурс. 2021. Вип. 30. С. 18–26.
37. Міхалевський В.Ц. Деякі особливості віртуалізації сучасного інформаційного суспільства. Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки. 2019. № 2. С. 140–144.

38. Мозгова Г.П., Помиткіна Л.В. Кібербулінг як девіантна форма поведінки особистості в інтернет-просторі. Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2021. № 3(3). С. 269–278.
39. Мозговий А. А. Конфлікти в цифрову добу: проблема суб'єктності та ідентичності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: “Релігієзнавство. Культурологія. Філософія”. 2019. Вип. 41. С. 129–13.
40. Найдьонов Л. А. Діагностика булінгу і кібербулінгу: методичні рекомендації. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Вид. 2-ге, доп. 2020. 105 с.
41. Настояща К.В. Практики самопрезентації в інтернет-просторі: форми і тенденції. Грані. 2019. Т. 22, № 1. С. 20–28.
42. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи. Науково-аналітична доповідь / В.Ю. Биков, О.І. Ляшенко, С.Г. Литвинова, В.І. Луговий, Ю.І. Мальований, О.П. Пінчук, О.М. Топузов / за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: 2022. 96 с.
43. Неділько Я. Поняття кіберзлочинів та їх види. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 4(20). С. 49–60.
44. Овчарук О.В. Сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності людини та цифрового громадянства в європейських країнах. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 76. № 2. С. 1–13.
45. Основи кіберпростору, кібербезпеки та кіберзахисту. Навч. посіб. /В. М. Богущ, В. В. Богущ, В. Д. Бровко, В. П. Настрadin; під. ред.В. М. Богуща. К.: Видавництво Ліра-К, 2020. 554 с.
46. Проценко О., Чубіна Т., Дмитренко М. Етика та інформаційна етика у комунікативному просторі сучасного суспільства. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 44, С. 98–104.
47. Публічна комунікація: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 052 «Політологія»

- й слухачів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» / авт. кол.: В.І. Шарий, О.В. Черевко, Л.Я. Самойленко, А.О. Овчаренко, О.О. Дем'яненко, Б.М. Калініченко, В.В. Батушан, Н.О. Кравцова; за заг. ред.д. держ. упр. В.І. Шарого. Черкаси: видавець Чабаненко Ю.
48. Радутний О.Е. Мораль і право для штучного інтелекту та цифрової людини: закони робототехніки та «проблема вагонетки». Інформація і право. № 3(30)/2019. С. 78–95.
 49. Роганов М.Л. Морально-етичні аспекти інформаційно-комунікаційних технологій. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2020 Вип. 2 С. 169–178.
 50. Скіннер К. Людина цифрова. Четверта революція в історії людства, яка торкнеться кожного. Київ: Фабула, 2020. 272 с.
 51. Сопілко І.М. Інформаційна безпека та кібербезпека: порівняльно-правовий аспект. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2021. № 2. С. 110–115.
 52. Соціальний конфлікт: інноваційні комунікативні технології врегулювання: практичний посібник./ за наук. ред. Г.М. Бевз, І.В. Петренко. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, 2020. 144 с.
 53. Супрун Г.Г. Ідентичність індивіда в цифрову епоху соціальних комунікацій. Філософські обрії: Наук.-теорет. журн. / Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Вип. 43. Київ; Полтава, 2020. С. 85–94.
 54. Сухаревська Г. В., Шийка С.В. Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Правові та морально-етичні основи журналістики» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика» денної та заочної форми навчання. Рівне: НУВГП, 2021. 26 с.
 55. Токар Л.В. Суддя vs штучний інтелект / Л.В. Токар // Українське суспільство в пошуках відповідей на виклики сучасності: світоглядний рівень осмислення: матер. Всеукр. наук.-теоретич. конф.

- (м. Одеса, 18–19 черв. 2020 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова; відп. ред. М. Р. Аракелян. – Одеса: Фенікс, 2020. – С. 50–53.
56. Токар Л. В. Штучний інтелект на варті справедливості: утопія чи перспектива людства// Електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2020. -№ 2. –с.273–275
57. Турута О. В., Жидкова О.О., Турута О.П. Нормативне регулювання штучного інтелекту в Європі. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття. Харків: НДІ ППСН, 2020. С. 40–43.
58. Філіпова Л. Я. Роль комп'ютерної етики в формуванні інформаційної культури користувачів комп'ютерно-мережевого середовища (за книгою американського етика Дебори Джонсон. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2019. № 3. С. 75–80.
59. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи: монографія / Т. А. Васильєва та ін.; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка. Суми: Сумський державний університет, 2022. 150 с.
60. Черних О. О. Онлайн: навч.-метод. посібн. К.: ВАІТЕ, 2020. 108 с
61. Шайгородський Ю. Ж. Вплив медіа на суспільно-політичні та етико-моральні процеси в Україні. Політикус: наук. журнал. 2021. № 6. С. 89–95.
62. Шемчук В. В. Кіберзлочинність як перешкода розвитку інформаційного суспільства в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2018. Т. 29(68), № 6. С. 119–124.
63. Шоріна Т. Г. Філософський аналіз дискурсу інформаційної етики та її морально-практичних дилем. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2021. № 1 (33). С. 74–79.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота розширяє, інтенсифікує та продовжує процес пізнання в позааудиторний час. Вона розвиває необхідні навички менеджменту часу, розвиває творчий, креативний підхід, критичне та аналітичне мислення, тобто комплекс Soft skills необхідний для успішної професійної діяльності здобувачів вищої освіти. Самостійну роботу необхідно розуміти як внутрішньомотивовану творчу діяльність, яка передбачає усвідомлення мети та завдань, самоорганізації, самоконтроль у виконанні.

Самостійна робота включає в себе позааудиторну роботу здобувача вищої освіти під час виконання студентом:

1. роботи з друкованими та електронними джерелами та підготовка аналітичного огляду;

2. самостійного вивчення певних питань та підготовка доповідей/есе/відео-роздумів/презентацій;

3. підготовка до участі у роботі студентських наукових гуртків кафедри філософії: <https://sites.google.com/onua.edu.ua/fkod-new-ua/%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BC#h.mnlefvbkeks>;

4. підготовка до участі в науково-теоретичних конференціях, семінарах;

5. самостійний перегляд тематичного інтернет-контенту та підготовка аналітичного огляду;

6. проходження тематичних онлайн- курсів на освітніх платформах:

– Udemy, Coursera, Prometheus тощо.

До прикладу:

https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+MOLO101+2022_T3

https://prometheus.org.ua/course/course-v1:OSCE+DIAL101+2020_T1

https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+MEDIA_L101+2022_T3

7. Підготовка індивідуального завдання

ТЕМИ ТА ФОРМИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

*Підготуйте презентацію/есе/відео-роздум
за обраною тематикою:*

1. Цифрова етика як основа моралі інформаційного майбутнього.
2. Вплив Інтернету на моральну свідомість особистості.
3. Основні етичні принципи професійної діяльності в сфері масових комунікацій.
4. Захист суспільної моралі в медіадіяльності.
5. Проблема маніпулювання інформацією у контексті норм і принципів професійної етики й моралі.
6. Віртуальний простір, його характеристики з точки зору етики.
7. Види віртуальної комунікації; їхні позитивні та негативні риси з погляду моральної оцінки.
8. «Мережеве життя», його характеристики з погляду етики.
9. Етичні стандарти віртуального спілкування.
10. Етика та цифрова особистість.
11. Реалізація принципу свободи доступу до інформації: як його розуміти і як застосовувати.
12. Етичні аспекти досліджень штучного інтелекту.
13. Наукова робота в Інтернеті з точки зору етики науки.
14. Кібербезпека та профілактика кіберзлочинності.
15. Етичні аспекти Інтернет-освіти.
16. Тролінг і флеймінг як форми соціальної агресії у віртуальних спільнотах.
17. Інформаційна відповідальність особистості.
18. Довіра в цифрових комунікаціях.
19. Особливості рекламної діяльності в Інтернеті з точки зору етики.
20. Етичні аспекти оригінальних форм Інтернет творчості.

**Підготуйте презентацію на тему
«Філософія та етичні засади мого...»:**

1. сайту для ведення авторського блогу;
2. публічного Telegram-каналу;
3. YouTube – каналу
4. Інтернет-спільноти тощо.

Презентація має містити відповіді на наступні питання:

– **Мета** вашого проєкту. Постановка проблеми, яку ви намагаєтеся вирішити шляхом створення сайту/каналу/спільноти в філософсько-етичному ракурсі. Кому і чому це важливо. Мета це не просто орієнтир для вашого кінцевого результату, це інструмент прийняття стратегічних рішень, який ви користуєтеся для того, щоб запитати, чи відповідають дії, які ви виконуєте, вашій меті. Мета має бути такою, щоб змусити вас рухатися далі, навіть коли реакція аудиторії не відповідатиме вашим очікуванням.

– Аналіз **аудиторії** (на кого розрахований даний проєкт). Ціннісна орієнтованість.

– **Завдання** проєкту (яких саме результатів ви плануєте досягти).

– Як ваша мета та завдання корелюють з вимогами **соціальної відповідальності**.

– Якщо планується **відкрита дискусія** в рамках вашого проєкту, визначений перелік **правил та етичних засад**.

– Види **відповідальності сторонніх осіб за порушення етичних вимог** в рамках вашого проєкту.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РІЗНИХ ФОРМ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОГО ТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ ЕСЕ: у змісті есе має бути сформульована і розкрити тези, що відповідають темі есе. Основна теза має бути достатньо аргументована, у висновку бажана наявність власних висновків. У тексті обов'язково має бути виражена власна позиція щодо проблеми та теми. Структура есе має включати вступ, основну частину та висновок. Вступ і висновок мають фокусувати увагу на проблемі (у вступі вона ставиться, у висновку – резюмується думка автора). Необхідне виділення абзаців, червоних рядків, встановлення логічного зв'язку абзаців: так досягається цілісність роботи. Стиль викладу: есе притаманні емоційність, експресивність, художність. Текст есе не повинен перевищувати 3 друкованих сторінок 14 кеглем через 1,5 інтервалу через пропуски 2,5 см.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕФЕРУВАННЯ СТАТТІ:

Під час реферування здобувач вищої освіти проводить аналітичне опрацювання джерела з виокремленням ключових ідей, фактів, висновків з метою отримання стислого за обсягом, але ємного за змістовим змістом тексту.

Етапи: 1. Ознайомлення з джерелом; 2. Визначення проблеми, мети та завдання, які, на думку здобувача, ставить перед собою автор джерела; 3. Підготовка стислого, систематизованого та узагальненого викладу тез опрацьованого джерела; 4. Виклад власної оцінки та висновків відносно реферованого джерела та позиції автора.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ВІДЕО-РОЗДУМІВ: даний вид самостійної роботи має певні переваги, адже дає змогу спостерігати міміку, жести, смислові акценти автора,

але, необхідно, щоб форми не переважала над змістом. Дотримуйтесь балансу. В цьому вам стане в нагоді наступна структура: на початку потрібно зазначити тему; сформулювати тезу; думка автора має бути аргументована. Допускається використання різних прийомів переконання, до прикладу, елементи сторітелінгу. В кінці необхідно надати висновок, оцінку, прогноз, в залежності від теми, яка розглядається. Висновок має логічно випливати із наведених аргументів. Не забуваємо, що відео є формою самопрезентації, тому, неякісне звучання чи неестетична картинка можуть погіршити враження слухача. Бажано заздалегідь потурбуватися про місце проведення запису. За обсягом відео не має перевищувати 3 хвилин. Додаткове оформлення, яке гармонійно доповнює тематику роздумів є бажаним, але не обов'язковим елементом.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ПРЕЗЕНТАЦІЇ: презентація є чудовим інструментом, яка дає змогу передавати інформацію у візуалізованому вигляді. Обсяг роботи 6–10 слайдів. До загальних вимог можна віднести:

- наявність титульного слайду із зазначеною темою та інформацією про автора;
- уніфікований стиль оформлення слайдів;
- перелік використаної літератури;
- посилання на джерело графічних зображень, використаних в презентації.

Текст має стисло і лаконічно передавати тези автора. Матеріали мають бути максимально структуровані і вбудовуватися в логічні схеми чи доповнюватися доречними графічними зображеннями хорошої якості.

Доречним, але не обов'язковим є використання музичного ряду, анімацій для підсилення смислових акцентів тощо.

Тема має бути розкрита, теза обґрунтована. В кінці має міститися висновок, а також оцінка, прогноз, в залежності від обраної теми.

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Питання до заліку

1. Етика як філософське вчення про мораль і моральність.
2. Прикладна етика у системі етичного знання. Професійна та прикладна етика.
3. Структура прикладної етики як феномена культури, роль соціально-гуманітарних технологій у її реалізації.
4. Етика комунікацій та морально-психологічні принципи спілкування.
5. Інформатизація і цифровізація суспільства. Формування етичних норми пов'язаних з використанням цифрових технологій.
6. Людиноцентризм цифровізації: «інформаційне тіло», «цифровий двійник», «цифровий слід», «цифрова спадщина».
7. Нбезпеки та ризики цифровізації.
8. Сутність інформаційно-комунікаційних технологій. Етичний вимір інформаційних технологій.
9. Основні положення комп'ютерної етики.
10. Витоки та завдання інформаційної етики
11. Віртуальна етика та її принципи.
12. Мережеве суспільство та особливості мережевої етики.
13. Етичні норми пов'язані з використанням цифрових технологій. Кодекси комп'ютерної етики, їх соціокультурний та етичний зміст.
14. Цифрова поведінка особистості в інтернет-комунікаціях. Принцип поведінки у сфері використання цифрових технологій.
15. Питання моралі, моральності та етики в електронних засобах масової інформації.
16. Етика у дистанційному навчанні. Норми етики науки в мережевому співтоваристві вчених.
17. Етичні принципи застосування штучного інтелекту.

18. Конфлікти у «цифровому суспільстві»: природа, специфіка.
19. Інформаційна безпека та кібербезпека.
20. Особливості та види девіантної поведінки в інтернет-комунікації.
21. Етичні аспекти порушення та захисту авторських прав в Інтернеті.
22. Кіберзлочини. Відповідальність за кіберзлочини.
23. Поняття етикету, його класифікація. Цифровий етикет.
24. Принципи цифрового етикет.
25. Правила цифрового етикету при використанні гаджетів, листуванні електронною поштою, використанні меседжерів, позиціонуванні в соцмережах.

Зміст

Опис навчальної дисципліни	3
Заплановані результати навчання	4
Структура навчальної дисципліни.	6
Програма навчальної дисципліни	7
Теми практичних занять	25
Рекомендована література.	36
Методичні рекомендації щодо самостійної роботи	43
Теми та форми індивідуального завдання.	44
Методичні рекомендації щодо різних форм виконання практичного та індивідуального завдання	46
Питання до підсумкового контролю знань.	48

Навчальне видання

Надія Борисівна КАПУСТИНА
Людмила Вікторівна ТОКАР

ЦИФРОВА ЕТИКА

Навчально-методичні рекомендації
для здобувачів вищої освіти магістерського рівня
за профілем освітньої програми «Філософія медійних практик»

Електронне видання
В авторській редакції

Ум-друк. арк. 2,06. Зам. № 2310–08.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net